

Hidmiethom Tibqa' Mfakkra...

Il-Bord Editorjali ħass li jkun f'waqtu li jagħti bidu għal sensiela li fiha tingħata biografija dwar saċerdot i-Dinglin u oħrajin li matul is-snini kien ta' servizz ghall-komunità parrokkjali ta' Had-Dingli. F'dan l-ewwel artiklu, Savio D. Borg ser jagħti ħarsa dettaljata lejn il-hidma tal-W.R. Kappillan Carmelo Azzopardi (magħruf ahjar bhala Dun Karm) li propju erbghin sena ilu miet fis-sagristija tal-Knisja Parrokkjali ta' Had-Dingli.

IL-WISQ REV. KAPPILLAN CARMELO AZZOPARDI (21 ta' Awissu 1902 – 30 ta' Lulju 1961)

Erbgħin sena minn mewtu

*Il-Wisq Rev. Carmelo Azzopardi.
Kappillan bejn l-1942 u l-1961.*

Carmelo Azzopardi twieled fil-21 ta' Awissu, 1902, l-Isla, l-ewwel iben fost sebħha, ta' Giovanni Azzopardi u Olga imwielda Cauchi. Huta l-ohra kien jisimhom: Albert, Guido, Gino, Teresa, Josephine u Maria. Jumejn wara t-twelid tiegħu, fil-Knisja Arcipretali ta' l-Isla, l-Arcipriet Joseph Tagliaferro amministra s-sagament tal-magħmudija lit-tarbija u tawha l-ismijiet ta' Carmelo, Cherubin u Joseph. Il-parrini kienu nnanniet min-naħha tal-missier, Pietru u martu Marcella mill-Isla wkoll. Fit-2 ta' Settembru, 1913, l-Eċċ. Tiegħu Mons. Spiridione Polomeni, Isqof Titulari ta' Ruspe, fil-kappella privata tal-Kan. Joseph Bellia Cipriani, amministra s-sagament tal-Grīzma ta' l-Isqof lit-tfajjal Carmelo. L-ewwel edukazzjoni tiegħu rċeviha fl-iskola Umberto Primo, l-Belt Valletta. Minn ċkunitu ħass is-sejha għas-sacerdozju. Biss sa ma' kellu tmintax-il sena kien għadu ma ddeċidiex jekk jidholx sacerdot jew le. Inzerta li zижuh, hu missieru, Dom Raffaele (Cherubin) Azzopardi, li kien Benedittin f'Monte Cassino, kien Malta għal xi jiem u wara li wrieh bil-ħsibijiet tiegħu, għamillu proposta li jekk xtaq seta' jmur miegħu fl-Abbazija ta' Monte Cassino għal esperjenza mal-Benedittini. Carmelo accċetta u mar ma' zижuh. Minbarra Dom Raffaele, Dun Karm kelli ziju ieħor min-naħha ta' missieru li kien sacerdot, Mons. Vinċenz Azzopardi.

Tajjeb li nghidu xi ftit tagħrif fuq dan il-post hekk storiku u mimli kultura. L-Arċi-Abbazija ta' Monte Cassino hija l-benniena tal-monastiċiżmu fl-Oċċident. San Benedittu ta' Nursia, missier il-monastiċiżmu, waqqaf fis-sena 529 W.K. din l-Abbazija propju fuq din l-gholja li tinsab fil-majjistral ta' Napli. Matul is-sekli sfat meqruda mill-Lombardi, mis-Saraçini u b'terremot. Mal-medda tas-snин saret iċ-ċentru ewljeni ta' tagħlim, ta' kultura u t'arti fl-Ewropa. Sahansitra l-iskola medika famuža ta' Salerno ġiet imwaqqfa mill-monaċi ta' Monte Cassino. Sa qabel it-Tieni Gwerra Dinjija, il-Bibjoteka

Dun Karm bħala monaku Benedittin bl-isem ta' Dom Bertario.

ta' l-Abbazija kien fiha 'l fuq minn mitt elf ktieb fiha. Monaku Benedittin Malti li għamel żmien twil bibjotekarju f'Monte Cassino kien Dom Mauro Inguanez. Huwa rnexxielu jsalva mill-qedda l-bibjoteka meta Monte Casino ġie bbombardjat fi Frar ta' l-1944 mill-alleati għax hasbu li kien qed iservi bħala moħba ghall-Ġermaniżi li kienu okkupaw lill-Italja. Wara l-attakk irriżulta li dak li hasbu ma kienx minnu, biss l-Abbazija spicċat meqruda u 400 ruh civili li kienu qed jistkennu fiha, spicċaw maqtula intortament. Bil-hidma sfieqa ta' hafna, l-Abbazija reġgħet inbniet mill-ġdid u ġiet miftuha fl-24 ta' Ottubru, 1964, mill-Qdusija Tiegħu l-Papa Pawlu VI. Nistgħu għalhekk nimmaġinaw x-effett pozittiv din il-kultura kellha fuq iż-żagħżugħ Carmelo!

Huwa għaraf il-vokazzjoni tiegħu u ssieħeb fl-Ordni Benedittin. Sfortunatament f'pajjiżna, minkejja diversi tentattivi biex il-monaci Benedittini jistabilixxu sedè f'Malta, dawn il-pjanijiet sfaxxaw fix-xejn. Biss insibu żewġ komunitajiet ta' sorijiet klawstrali Benedittini waħda fl-Imdina u oħra fil-Birgu. Il-Beata Maria Adeodata Pisani għexet fil-monasterju ta' l-Imdina u

kienet għal xi żmien il-Badessa tal-monasterju imsemmi. Minbarra t-tlekk voti tal-faqar, kastità u ubbidjenza, l-Benedittini jieħdu l-vot ta' l-istabbilità, jiġifieri li jinrabtu ma' post wieħed. Huma jgħixu fuq ir-regola miktuba minn San Benedittu maqsuma f'żewġ binarji, *Ora et Labora* jiġifieri hajja ta' talb u xogħol f'ambjent komunitarju. Għalhekk kull abbasija/monasterju tkun/ikun bħal raħal żghir, bil-bżonnijiet kollha neċċesarji. S'issa ħamsin monaku Benedittin ġew magħżula biex jokkupaw il-katedra ta' San Pietru u eluf oħra servew bħala Kardinali u Isqfijiet. Eluf oħra ġew kanonizzati jew inbeda l-process biex jiġu ddikjarati qaddisin. F'dan l-ambjent, Dom Bertario (fl-Ordni Benedittin, Dun Karm tawh dan l-isem) fl-1 ta' Novembru, 1925, ha l-voti solenni u fis-7 ta' Awissu, 1927 irċieva l-ordinazzjoni sacerdotali f'Monte Cassino stess. Wara xi snin irritorna Malta, propju f'Rahal Ġdid. Malli bdiet il-gwerra għall-Maltin, fl-10 ta' Ĝunju, 1940, spicċa refugjat l-ewwel f'Birkirkara u wara r-Rabat (Malta). U wara li f'Mejju 1941 il-Kappillan il-W.R. Giuseppe Lanzon ġie nnominat bħala Kappillan tal-parroċċa ta' Haż-Żabbar, Dun Karm irċieva n-nomina ta' Kappillan ta' Had-Dingli u hekk bdiet ir-rabta tar-rahal tagħna miegħu.

Immedjatamente wara l-Għid ta' l-1941, Dun Karm flimkien mal-familja tiegħu, ġie joqghod fid-dar parrokkjali. Biss minħabba l-gwerra dam biex ha l-pussess tiegħu. Kien l-10 ta' Frar, 1942, festa tan-Nawfrāġju ta' Missierna San Pawl, meta l-Vigarju Ġenerali Mons. Pawlu Galea mexxa l-funzjoni tal-pussess. Bħala parrini kellu lil zижuh, Mons. Vinċenzo Azzopardi u lil Rev. George Mercieca, sacerdot habrieki li għal snin twal ta servizz siewi lill-parroċċa tagħna. Minħabba l-gwerra c-ċeremonja kienet wahda sempliċi u awstera għall-ahhar. Mill-ewwel, Dun Karm intefha għall-hidma gdida tiegħu. Iż-żmien tal-gwerra huwa żmien ikrah għal kull poplu. Għalkemm Had-Dingli ma ġiex milqut u effettwat mill-gwerra daqs irħula u bliest qrib il-portijiet u l-ajrudromi, madanakollu kien hawn diffikultajiet oħra, bħall-problema tar-refugjati. Hu stmat li l-popolazzjoni ta' Had-Dingli matul il-gwerra rduppjat. Dun Karm kien hemm, jgħin u jindokra l-poplu tiegħu mill-ahjar u kif jista'. Ix-xogħol pastorali mhux talli ma waqafx minħabba l-gwerra, talli żdied u ntensa ruħu. Nistgħu għalhekk nimmaġinaw l-ferħ

*It-tberik taċ-ċimiterju minn Mons. Arċisqof Michele Gonzi
28 ta' Settembru, 1952.*

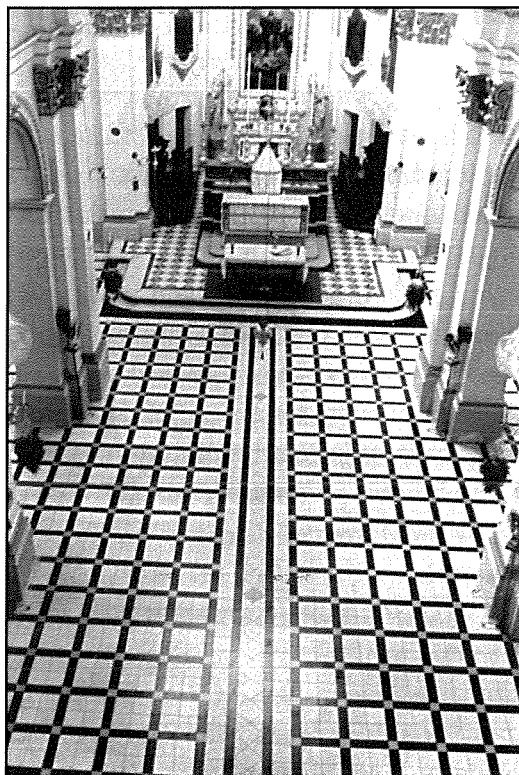
Kienet tad-Dumnikani u ġie deċiż li fuqha titwettaq din il-holma. Saru t-thejjijiet kollha neċċesarji, il-Kurja tat l-approvazzjoni neċċesarja, u r-rieda tal-poplu kienet hemm. Bil-gharaq u bil-ħidma ta' bosta benefatturi li hadmu b'sagħiċċu kbir u b'mod volontarju u bit-ṭhabrik tal-kumitat imwaqqaf apposta biex jikkordina il-ħidma fuq dan il-proġetti, iċ-ċimiterju tlesta. It-tberik taċ-ċimiterju sar fit-28 ta' Settembru, 1952 mill-Eċċ. Tiegħu Mons. Michele Gonzi, Arċisqof ta' Malta.

Proġett iehor li sar fi żmien il-parrokat tal-Kappillan Carmelo Azzopardi kien il-pavimentar ta' l-art tal-knisja kollha bil-mužajk u l-presbiterju bl-irħam, xogħol li sar bejn is-sena 1952 u s-sena 1955. Sa dak iz-żmien l-art kienet biċ-ċangatura. Opra ohra li setgħet issir propju minħabba li fil-knisja ma baqax isir d-dfin. Ĝew imneħħija l-oqbra mill-knisja u trasportaw l-fdalijiet ta' dawk kollha li kienu midfuna fil-korsijsa. Xi whud mill-familjari tal-mejta, għażlu li l-fdalijiet tal-għeżeż tagħhom jibqgħu fil-knisja u x-xewqa tagħhom ġiet rispettata. Proġett siewi iehor li minbarra li sebbaħ il-knisja, għamilha aktar nadifa u akkoljenti.

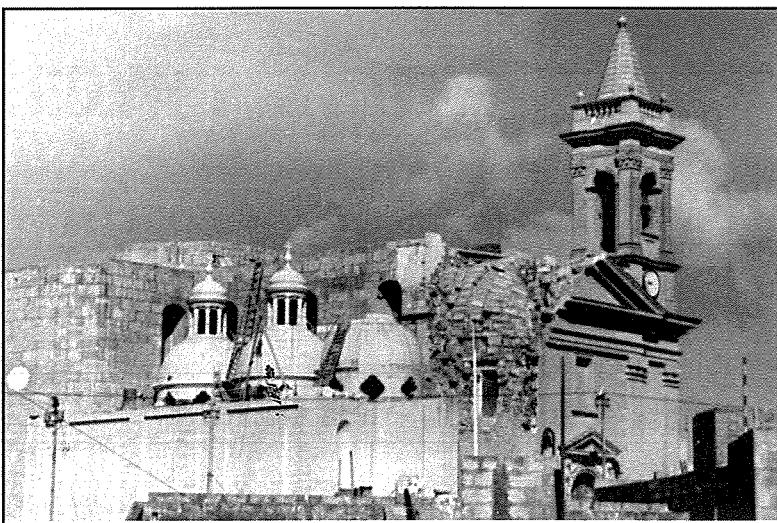
Lejn nofs is-snин hamsin dehru xi konsenturi ma' ġenb it-tieqa ta' fuq il-pilastru li ma' ġenbu titpoġġa l-istatwa ta' l-Assunta. Twaqqfet kummissjoni magħmula minn Rev. Ġwann B. Abela, u s-Sinjuri Ġan Marì Abela, Ġanni Farrugia u Mikiel Muscat biex tara x'seta' jsir qabel ikun tard wisq. Il-kappillan kien lest li bil-ghajjnuna tal-kummissjoni u tal-poplu jidhol ghall-proġett kbir li kellu jibdel il-knisja kompletament. Ĝie avviċinat il-perit Ĝużè Damato li ħejja pjanti għan-navi u faċċata ġdida. Tajjeb li nsemmu li minbarra li x-xogħol mill-perit sar b'mod mill-aktar professjonal, l-perit Damato ħadhem dan ix-xogħol b'mod volontarju u ta' dan jistħoqqlu kull apprezzament. In-navi kellhom joffru appoġġ għall-knisja. Il-pjanti ġew imressqa lill-Kurja Arciveskovili f'Ġunju 1957 u wara ħafna taħbit u mistoqsijiet, l-Arċisqof

kbir li rrenja fit-8 ta' Mejju, 1945, festa tal-Madonna ta' Pompei, meta l-gwerra spicċat!

Bil-mod il-mod il-ħajja bdiet ġejja lura għan-normal. U Dun Karm, fl-ahħar tas-snин erbghin medd għonqu għal proġett kbir u siewi li għadna nużaww sal-lum; il-bini taċ-ċimiterju *Mater Dolorosa*. Għal mijiet ta' snin id-dfin kien isir fil-Knisja Parrokkjali u nistgħu nimmaġinaw il-bżonn ta' dan il-proġetti. Biss bħal kull haġa ohra fid-din ja kolloks isir bit-tbatija, u d-diffikultajiet ma naqsux. L-ewwel diffikultà kienet fejn se jinbena. Wara xi żmien instabet biċċa art tajba li

Il-pavimentar tal-Knisja Parrokkjali.

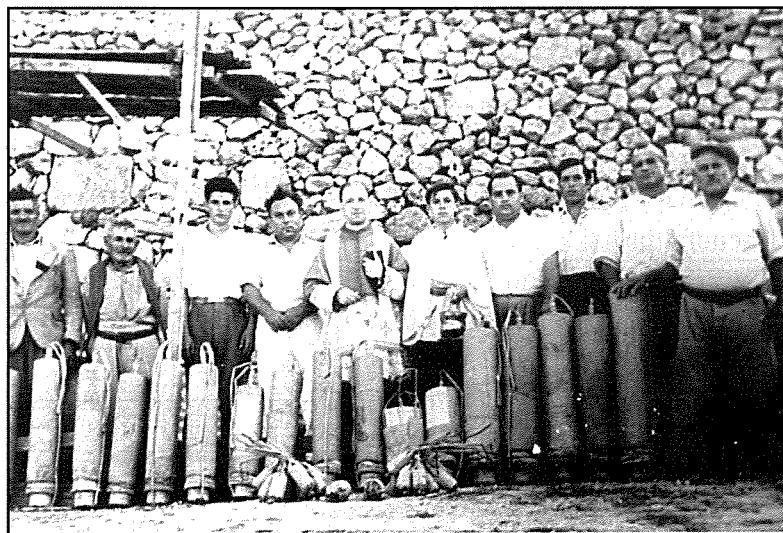
Il-bini tan-navi u l-faċċata tal-Knisja

Michele Gonzi ta l-permess meħtieġ biex il-proġett isir fuq il-pjanti mressqa mill-kummissjoni msemmija. Fis-26 ta' Jannar, 1958 inbeda x-xogħol tal-bini tan-navi u wara tal-faċċata tal-knisja. Xogħol kbir li mhux faċli li f'dawn il-kelmejn nispjega kif sar. L-imghallem kien is-Sur Anthony Abela, minn Had-Dingli, li flimkien ma' haddiema oħra minn Had-Dingli u mir-Rabat (Malta), hadmu b'għaqal kbir u anke b'sogru għall-istess hajjithom. Kienu diversi l-haddiema Dinglin li b'mod volontarju hadmu bis-shih biex din l-alterazzjoni maġġura fil-knisja

ssir u ssir b'mod sew. Kull min b'xi mod hadem u rsista, tajjeb li jibqa' mfakk. Kuntrarjament għal navi ta' knejjes parrokkjali oħra, in-navi tagħna jistgħu jintużaw peress li l-pilastri mhumiex wisgħin iżżejjed u tista' ssegwi dak li jkun qed isir fuq il-presbiterju b'mod komdu. Tajjeb li nsemmu l-ġenerożitā tal-poplu u l-ħidma li saret biex l-ġbir isir b'mod organizzat u kontinwu. Sfortunatament il-Kappillan Azzopardi ma kellux ix-xorti li jara dan il-proġett lest minhabba l-mewt tiegħu. (Ix-xogħol tan-navi u l-faċċata tal-knisja tlesta fis-17 ta' Mejju, 1962). U hekk, fil-qosor, tajt ħarsa lejn it-tlett opri prinċipali li wettaq il-Kappillan Carmelo Azzopardi matul il-parrokat tiegħu.

Huma hafna dawk li għadhom jiftakru l-Kappillan Azzopardi. Il-formazzjoni li ha f'Monte Cassino kellha effett kbir fuq il-karatru tiegħu. Kien bniedem sinċier, determinat u taf fejn int miegħu. Mal-prinċipji ma kienx jittollerha kompromessi. Kien saċerdot dixxiplinat hafna u waqt il-funzjonijiet liturgici ma kienx jittollerha dilettantiżmu. Kien jaf idoqq sewwa l-orgni u jkanta l-kant speċjalment dak Gregorjan. Biss kien bniedem ferrieħi, tar-ruħ u jaf imur mal-poplu.

Kull kappillan serju jaħdem u jieħu pjaċir meta żgħażaq mill-parroċċa tiegħu jwieġbu għall-vokazzjoni saċerdotali. Matul il-parrokat twil tiegħu, Dun Karm, kellu x-xorti li jara diversi ġuvintur li jwieġbu għas-sejha tal-Mulej. Insemmu lil Rev. Ĝwann B. Abela li ġie ordnat saċerdot fit-3 ta' Awissu 1952 (is-sena dieħla se jagħlaq 50 sena saċerdot – *Ad Multos Annos*) u li hadem kemm mal-Kappillan Azzopardi għall-kumplament tal-parrokat tiegħu kif ukoll mas-suċċessuri kollha tiegħu, lill-Isqof Walter M. Ebejer O.P., Isqof ta' Uniao de Vitoria, Brazil, li ġie ordnat saċerdot fl-24 ta' Jannar, 1954, lil Rev. Pietru Fenech, missjunarju l-Brazil, li ġie ordnat saċerdot fis-7 t'April, 1962,

Il-Kappillan Azzopardi waqt żjara fir-Razzett tan-Nar 7 ta' Awissu, 1949. (Mix-xellug għal-lemin: Kola Abela, Frangisku Gauci, Joe Abela, Pietru Zahra, il-Kappillan Carmelo Azzopardi, Charlie Zammit (abbati), Ĝanni Bonello, Kelinu Muscat, Toni Abela u Ninu Bonello.)

u lil Patri Ĝorg Scerri M.S.S.P., missjunarju 1-Perù, li ordna sacerdot fit-3 t'April, 1965. L-ahħar żewġ sacerdoti ma kellux ix-xorti li jarahom iqaddsu. Tajjeb li nsemmu wkoll lill-kjeriku Carmel Camilleri, li miet meta kien seminarista.

Il-mewt tal-Kappillan Carmelo Azzopardi ġiet bħal dak il-halliel li jiġi għall-gharrieda meta dak li jkun ma jkunx qed jobsor. Kien il-Hadd, 30 ta' Lulju, 1961, jum l-Ewwel Tqarbina, u Dun Karm kien għadu kif qaddes il-

quddiesa ta' l-ewwel. Għal ħabta tas-sitta neqsin kwart ta' filgħodu nstema' hoss fil-knisja bħal ta xi hadd li jkun waqa'. Xhud li kien preżenti jirrakkonta li l-kappillan kien qed jitkellem miegħu fis-sagristija meta tah hass hażin ikrah. Issejjah malajr it-tabib Cefai, *District Medical Officer*, biss kien kollu għalxejn. Kien għadu lanqas ghalaq id-59 sena. Rev. George Mercieca, li kien qed iqaddes, dak il-hin informa lill-miġemgħa bl-ahbar hażina. Il-funeral sar l-ghada, l-31 ta' Lulju. Kien funeral kbir bil-preżenza tal-poplu Dingli u ta' ħafna li kienu jafuh u jirrispettawh. L-Isqof Emm. Galea, Vigarju Ģenerali, attenda flimkien ma' bosta kappillani u saċerdoti ohra. Il-gazzetti *Times of Malta*, *il-Berqa*, u *l-Leħen is-Sewwa*, xandru din l-ahbar kerha. Il-korteo mill-knisja lejn iċ-ċimiterju kien turija ohra ta' l-imħabba u r-rispett tal-poplu lejn dan il-kappillan ħabrieiki. Skond ix-xewqa tal-kappillan innifsu, ġie midfun fiċ-ċimiterju tar-rahal, propju fil-kappella prinċipali, l-ewwel opra li wettaq matul id-dsatax-il sena u nofs li dam kappillan tal-parroċċa tagħna. Il-festa ta' barra għal dik is-sena ma saritx. Saret biss il-purċiżjoni li fiha nghad ir-rużarju u tkantaw innijiet marjani biex Marija Assunta tinterċedi biex il-paċi vera tkun possibbli u l-midinbin iduru mill-ġdid lejn Alla.

Għaddew erbghin sena minn din il-ġraffa. Tajjeb li niftakru f'min ħabb u stinka biex Had-Dingli jimxi 'i quddiem. Kwadru mpitter mis-Sur A. Micallef Grimaud ta' Dun Karm jinsab mdendel fis-sagristija. Kienet haġa aktar minn xierqa li triq f'Had-Dingli fl-10 ta' Novembru, 2000, ġiet imsemmija għal dan il-benefattur hekk kbir tagħna. Tagħna wkoll, ghax dak li għamel għadna nistgħu ngawdu sal-lum. Mhux id-daqs li jgħodd imma r-rieda u l-heġġa li dak li trid tagħmel tagħmlu u tagħmlu sew, minkejja d-diffikultajiet u l-inkwiet li tista' tiltaqqa' miegħu biex twettaq dak il-ghan.

(Nirringrazza lil dawk kollha li b'xi mod jew ieħor għenuni biex stajt niġbor din l-informazzjoni li għaddejtilkom.)

Il-funeral tal-Kappillan Carmelo Azzopardi - 31 ta' Lulju 1961.

Dawk li għandhom xi ritratti antiki li għandhom x'jaqsmu mal-festa jew mal-Knisja Parrokkjali ta' Had-Dingli huma ġentilment mitluba jisilfuhomna biex nagħmlu kopja tagħhom. Nirringrazzjaw kom bil-quddiem.